



փամփուշտով կը տան, այն ժամանակ ազատ-ված կը լինեն քրդերի յարձակումներէջ: Դըր-դերը վաղուց էին պատճառ փնտռում որ մի անկարգութիւն սարքեն և իրանց ազգակից-ներին գրգռեն հայերի դէմ, որ կարողանան հեշտութեամբ կարգադրել նրանց գոյքերը: Պա-էլ հազիւ որ գտան: Ուրիշ հայերը փակված են գիւղում և մնացել են շուրջաւոր: Որին գի-մեն, ումը ասեն, որ այս վտանգից ազատվեն: Պրիստաւը ու տանտէրը թուրք են, և ա-ջակցում են խռովարարներին:

Յայտնի է, որ շուրջով մեր Դաշուրունը և Ալշուրը, շնորհիւ պրիստաւ Ռաշիդ-խան Մալիսկու և Ալաշաֆ-բեգի, Միքէլեզի պէս մի օր կենթարկվին քրդերի ու թուրքերի յարձակման, որովհետեւ երկու գիւղերն էլ շրջապատված են անհամար քուրդ ու թուրք-բնակ գիւղերով: Փաստերն էլ պարզ ցոյց են տալիս մեզ այդ բանը: Այս փաստերից մէկը, մեր գիւղացի յայտնի Նահապետ Յովսէփեանին և Յակոբ Թումանյանին քրդերը աշխարհայ կերպով սպաննցին իրանց վրաների մէջ, և պրիստաւը իր ստորաձեռններին հետ խուզար-էնելու ժամանակ դուրս հանեց քրդերի աներից սպանվածները արիւնքոտ շորերը, բայց ոչ մի քուրդ էլ չը բռնվեց:

Նամակ կընելու ժամանակ լուր բերեցին, որ Դամադունի շրջանի Ռէնանու գիւղի հա-յրը գնում են իրանց բանակներից շուր կա-պելու: Վէրքեաւարի թուրքերը քրդերի հետ միասին չեն թողնում, որ շուր բացեն. հայերն էլ ստիպված յետ են գալիս գիւղը, զանաւոր-վում են կողակներէ օֆիցերներն. նա էլ 30 կո-զակներ է տալիս հայերին, որ գնան բանդը: Հայերը դիմումը կողակներին հետներն են վերցնում, որ առանց վէճի, կուր, շուրը բա-ցեն. բայց արիւնքոտ թուրքերը ու քրդերը կազակներին էլ չեն խնայում, յարձակվում են նրանց վրա, և կրակ են բաց անում: Գողակ-ներն էլ մի քանի գալով պատասխանում են նրանց: Սպանվում են ու վերադարձվում են 9 թուրք և քուրդ, մնացածն էլ փախուստի են դիմում: Կողակներից ու հայերից ոչ մէկը չէ մնացել:

Բոտլանի կողմն էլ սեպտեմբերի 18-ին անյայտացել է մի կողակ՝ հրացան ու փամ-փուշտները հետը. ման են գալիս, չեն կարո-ղանում գտնել:

Մ. Դուրան

Ոսկան ապաւ, սեպտեմբերի 20-ին: Ան-ցեալները Բագուից տեղա հասցրին և հողին յանձնեցին Ջաբրաիլ գոհերից մէկին—Յով-սէփ Սալաթէ-խանը, որի մարմին վրա պարզ նշանակում էին թշուառի վրա դրած դրած բար-բարութեան հետքերը: Վեց գնդակ էին տուել մէջքից, իսկ վայր ընկնելուց յետոյ՝ հասցրել էին դաշոյնի հարուածներ գլխի գնալու ան-գիւրդին: Յովսէփը սայլ շինող վարպետ էր և աշխատասէր երիտասարդ. աղէտի ժամանակը ընկերները փրկում են թագավում, բայց նա ապաւնում է իր թուրք տանտիրոջը և տա-լով նրան հինգ հարկեր բուրլի, խնդրում է պաշտպանել իրան կատաղի խուժանի վայրա-գութներին:

Երէկ, գիւղից ոչ այնքան հեռու, Մէլի-Շահ-նազ օրհանդիսի անտառամասում, չորս զինված թուրքեր օր ցերեկով յարձակվում են բանա-նցեցի ածխարարների վրա, դարան մտած գա-զանի նման ծածկվում են ծառերի ետևում և իրանց գլխերից գնդակի տարած թափում անապատային և անդէն ածխարարների վրա: Վերջիններս՝ առանկով իրանց անհաւանի կացութիւնը և լուս տեղանքի լինելով ընչա-քաղց հրոսակաւոր մասդրութեանը, թող-նում են և հորերը, մտից կապուած ջրերնե-րը և ուրիշ իրեր և հեռանում այն տեղից: Աւա-զակները անապատ մտնում են հորերին, տասը ջրերներից ջրկում չորսը և անհետանում անտառում: Երազանաճգութեան ժամանակը ըս-պանվում են մի ջրի և մի էջ: Ածխարար Մալիս լաւ ճանաչում է չարագործներին, որովհետեւ այդ առաջին անգամը չէ. մանաւանդ վերջինս յաճախ է կրկնում այդ երկոյթը—խել ջրի-ները և մեծ փրկանքով վերադարձել նրանց տէրերին: Հարեան մահմադականների անաւո-թութիւնը արդէն քրդերի է իր չափը. ինչ որ նրանք առաջ անում էին գաղտագողի, գեղերը, այժմ անում են քաղաքակալ և լրբաբար ցե-լակը:

Երկու, կուր, ձիեր շարունակ օր ցերեկով ըլլում անտառ են և անտառի խորքերում ծածկվում, երբեմն փողով վերադարձնում են, իսկ երբեմն փող էլ են վեր առնում, գողացած անտառներն էլ իրան պիտի անէ գիւղացին, այն էլ անպաշտպան և անդէն գիւղացին...

շատ կը խօսայ—մի գնաւ նրա ջանք թփերի ետեից արձակված...

Նիկ. Դրեգորեանց

Դաշուրունի գիւղ (Նուխու գաւ.) սեպ-տեմբերի 24-ին. Օգոստոսի 15-ին, մօտաու-րապէս ծածկ 8-ին երեկոյեան, դաշուրից սայ-լերով խորձ բերելու Յարութիւն Դամիր-չեանցի վրա իր 18 տարեկան որդու հետ ճա-նապարհին յարձակվում են մի խումբ զինված թուրքեր և հրամայում են գոմէշները արձա-կել: Ուրիշները խելոյն նրանց հրամանը կատա-րում են: Չարագործները խելոյն ծնկնելով, գոմէշներին հետ (երկու գոյգ) միասին քշում են գէպի յայտնի աւաղակաւոյց Սամուրի վայրը: Երբ բաւականին դիւղից հեռանում են, ահ ու դողի մէջ ընկած գոմէշներն արձակվում են, իսկ գոմէշները տանում: Դամիրչեանցը որդու հետ վերադառնալով, երեկոյեանը պատում է տանտէրին և ասում է, որ չարագործներից մէկին ճանաչել է, որը այս ամառ իր արտերը հնձել է, իր «դնաւին է»: Տանտէրը առանց ժամանակ կորցնելու զեկուցանում է պրիս-տաւին, բայց վերջինիցս ոչ մի կարգադրու-թիւն չէ լինում և այսպէս խելո գիւղացին մնում է ձեռները խաւած նստած տանը: Բա-ւական ժամանակ անցնելուց յետոյ, չարա-գործները մի գիւղացու միջոցով յայտնում են, որ ի՞նչ Դամիրչեանցը 100 բուրլի տանէ, իր գոմէշները յետ կը ստանայ: Ուրիշ գիւղա-ցն, լսելուն պէս, 100 բուրլի պարտք է վերցնում և միայնակ գնում, որ գոմէշները բերէ, բայց էլ յետ չէ գալիս: Շատ սպասե-լուց յետոյ՝ մի քանի երիտասարդներ գնում են Դամիրչեանցին որոնելու, բայց նրա դիմին են գտնում միայն «Ալուաւոր» կոչված դաշ-տում: Սպանութիւնը եղել է դաշտային՝ ամ-բողջ մարմինը գնդակահար են արել: Գլուխը շախխախ, ձեռքի փողովը տարել, մարմինը մի մասը թուղանները և գազանները կերել էին:

Ամսի 23-ին մի խումբ զինված թուրքեր օրը ցերեկով մտել են հայաբնակ Սոգիւտու գիւղը, որը Դաշուրուցից 2 վերստ հեռաւո-րութեան վրա է (ընդամենը 7 տուն են) և տարել են տասը հատ ձի, հանգիստ կերպով մտել են տները, վերցրել են հաց, մի ոչխար և երեք գիւղացիներ և տարել գէպի Սամու-րի վայրը: Ճանապարհին գիւղացիներին արձակել են, իսկ ձիերը տարել: Այդ միջոցին մի կին եկել էր Դաշուրուց հարախ. լսելուն պէս գիւղից վաղցին շատ երիտասարդներ, բայց արդէն ուշ էր: Այժմ գիւղացիները յուզմունքի մէջ են, վարուցանքով ժամանակը անցնում է և չեն վստահանում դաշտերը դուրս գալ, նախընտրել են կարողանում տանել արօ-տաւորները, չը գիտեն ինչ անեն: Մի քանի անգամ դիմել են պ. գաւառապետին, բայց ոչ մի օգնութիւն և կարգադրութիւն չէ անվում, խելոյն արեւմտաւորներն լսող չը կայ:

8. Շ.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱԽԹԱՐԴԻՆԱՐԵՐՈՂՆԵՐԻ ԺՈՂՈՎԸ ՊԵ-ՏԵՐԲՈՒՐՈՒՄ

Սեպտեմբերի 24-ին, բաց անկող նիստը, Ֆինանսների մինիստրը առաջարկեց ընդու-թեան առնել հերթական երկու հարցերը. նաւ-թային արդիւնագործութիւնը վերականգնելու հնարաւորութեան մասին և նաւթը ուրիշ վա-ռելիքով փոխարինելու մասին: Գնում են այն միջոցները, որ նաւթարդիւնագործները առաջարկել են առանձին ներկայացրած դե-կուրացիքի մէջ:

Ներկայումս քոլորովին ընդհատված նաւ-թային արդիւնագործութիւնը վերանորոգելու հա-մար առաջարկվում են միջոցներ. 1) բանու-րական շարժումը կանոնաւորելու և հասարա-կական կենքի օրինաւոր երկոյթների կարգը մտցնելու մասին և 2) միջոցներ՝ խելոյն վա-րենի ինստիտուտները ազգաբնակչութեան տա-կանքների մէջ, որտեղից հաւաքվում են և կազմակերպվում սպանութիւնների, կողպու-տների և անկարգութիւնների մասնակիցները: Ներկայ դրութեան ծանրութիւնը այնքան կո-րուստների չափը չէ, որքան այն, որ անհաւաք-է վերականգնել արդիւնագործութիւնը, քանի որ այժմաները անփոփոխ են մնում:

Բառի բուն նշանակութեամբ անյիտաճելի են համարվում հետեւել միջոցները. Բագու և Բագուի շրջանը պիտի ուղարկվի զօրքերի օյնպիսի քանակութիւն, որ դատաւորված լի-նելով լաւաբուր, հանգրեւում և շրջակայ գիւ-ղերում, անկարելի դարձնէր ազգաբնակչու-թեան մի մասի յարձակումը միայն վրա. ու-ժեղացնել ոստիկանութիւնը, նրա որակու-

թիւնը լաւացնել այն պայմանով, որ անյա-պաղ հեռացվին բոլոր, առանց բացառութեան, տեղացի ծագում ունեցող ոստիկանները. գոր-ծադրել գոյութիւն ունեցող օրէնքները, այ-սինքն որոնել և պատասխանատուութեան են-թարկել բոլոր սպանողներին, թալանողներին և հրէգներին, ուղարկելով Բագու, Եթէ հար-կաւոր լինի, դատաստանական ընդի-նելի մի ամբողջ խումբ: Գնում թիւնը պիտի կատարվի հանգամանօրէն և անպատճառ ա-րագ, այն ունեւտ պիտի լինի արագ, բայց ար-գար, անկողնապաշտ դատաստան, իսկ կողպու-տված զօրքը անյապաղ պիտի տանվի և վե-րադարձվի նրա օրինաւոր տէրերին:

Այս միջոցները ընդութիւնը այդ օրվայ ամ-բողջ նիստի ամբողջ զբաղմունքի առարկան դարձաւ:

Ֆինանսների մինիստր Վ. Կօկոյցեվ ենթա-դրում է, որ նաւթարդիւնագործները պահանջ-ները մի կէտը արդէն կատարված է, այն է զօրք ուղարկել Բագու: շրջանը: Կովկասեան Փո-խարքայի ներկայացուցիչ Դուրանովսկի յայտ-նում է, թէ այս օրպէս Բագուում կենտրոնա-ցած են 8000 հոտակա զօրք և կողակներն է-ր: Կուր:

Վ. Ն. Կօկոյցեվ. Կոմս Վօրոնցով-Դաշուր հաղորդել է ինձ թէ զօրքերը կը մնան, իսկ դատար թէ դեռ էլի որքան զօրք է հարկաւոր զօրքը մի քանի: Թոյլ տուէք հաղորդել Նո-րին Մեծութեան Փոխարքային, թէ նաւթար-դիւնագործները խնդրում են աւելացնել զօրքերի թիւը:

Նաւթարդիւնագործների ժողովի խորհրդի նախագահ Ղազարեան յայտնում է, թէ զօրքերը կանոնաւոր կերպով չեն դատաւոր-ված. դրան մինչևտը պատասխանում է, թէ կարելի է այդ դատաւորումը յանձնել գնե-րա-նահանգապետի խորհրդին, ուր մասնակ-ցում են և նաւթարդիւնագործների ներկա-յացուցիչները: Իսկ ինչ վերաբերվում է ընդու-թեան և դատարանին, մինիստրը այդ համա-րում է այնքան տարբերակ մի պարտաւորու-թիւն, որ նրա մասին լուրջ խօսելու հարկ չը կայ:

Պ. Ղազարեան. Տարբարաբար, ձեռք բարձր գերազանցութիւն, փետրվար ամսից սկսած չէ գնումված և ոչ մի հատ սպանող, չէ գնումված և ոչ մի հատ կայք և իրերի հէնց այս իսկ դրութիւնը խրախուսում է ապա-գայում էլ ոճիւրները շարունակելու:

Ֆինանսների մինիստրը խոստանում է հա-ղորդել այս մասին Փոխարքային և յոյս է յայտնում, որ այս շրջանում ամեն ինչ արված կը լինի ամենակարգ միջոցում: Իսկ ինչ վե-րաբերում է ոստիկանութեան հարցին, մի-նիստը կատարում է թէ հնարաւոր կը լինի արագ իրագործել նաւթարդիւնագործների ցանկութիւնը:

Այս առիթով երկար վիճաբանութիւններ են տեղի ունենում, որոնց մասնակցում են և ներ-քին գործերի մինիստրի ու Փոխարքայի ներ-կայացուցիչները: Ամենից առաջ զօրքաւոր-թիւնը ներթափանց հարցն է: Փոխարքան հե-ռագրով հաղորդել է թէ ոստիկանութեան վերականգնութեան համար անհաճեշտ է 1,050,000 բուրլ, որից Բագուն, իր միջոցնե-րից պիտի տայ 89,000 բուրլ: Երկրորդ՝ որ տեղից գտնել ոստիկանների հարկաւոր քա-ն սկսութիւնը: Փոխարքան էլ տրամադրված է թոյլ չը տալ տեղացիներին պաշտօն վաւել-թիւնը այնպիսի դրութեան մէջ էլ, որպէս զի կարելի լինի ուրիշ տեղիցի հաւաքել և ու-ղարկել Բագու ոստիկանութեան ծառայողներ: Մի խօսքով, ոստիկանութեան վերականգնու-թիւնը պահանջում է երկար ժամանակ:

Նաւթարդիւնագործների ժողովի խորհրդի անդամ Դաշուրեան յայտարարում է, թէ ան-կարելի է աշխատել եղած պայմաններին մէջ. անկարելի է աշխատել չունենալով վստահու-թիւն թէ այսօրվայ շինածը չի քանգվել վաղը:

Ֆինանսների մինիստրը գտնում է, որ ոս-տիկանութեան հարցը պէտք է շտապեցնել: Սուր հարցերը արագ լուծում են պահանջում: Բայց որքան էլ արագութիւն մտցնվի հարցի մէջ, դարձաւ հարկաւոր է ժամանակ: Ուստի նաւթարդիւնագործները պիտի յայտնեն, կա-րի՞ք են նրանք մինչև հարցի լուծումը վեր-սկսել աշխատանքները հանգրեւում թէ չեն կարող, այսինքն բաւարար են համարում այժման պայմաններին թէ ոչ:

Պ. Ղազարեան: Սկսել աշխատանքները կարելի է միայն հանգրեւութեան մէջ: Եթէ չօրքերը կարող են այժմ անկարգութիւնները առաջն առնել, կարելի է սկսել աշխատանք-ները, նաւթարդիւն 25 վերստ տարածութիւն

ունի: Կարելի է հաշուել թէ պահապանները ինչ թիւ է հարկաւոր նաւթահանքերը պաշտ-պանելու համար: Մենք ամեն օր փորձում ենք վերանորոգել աշխատանքները, բայց մեզ թոյլ չեն տալիս շարունակել նրանց:

Բագուի Տեխնիկական Ընկերութեան ներ-կայացուցիչ պ. Նախովիլ արտասանում է մի կրակոտ, ցնցող ճառ ի պատասխան մինիստրի այն հարցին, թէ կարելի է սկսել աշխատանքը:

«Ես հաստատ և համոզված պատասխանում եմ ձեր բարձ: գերազանցութեան—անկարելի է: Ես պատասխանում եմ և նրանց, որոնք անկարելի են հասկացնում էին այստեղ թէ մենք, տեխնիկներս և ինժեներներս, բոլոր ենք սարքել և ասում են նրանց էլ, որ աշ-խատել չէ կարելի: Ես կը դժգոհեմ այն պայ-մանները, որոնց մէջ գտնվում էինք մենք, և դուք կը խոստովանէք, որ աշխատել մենք չէինք կարող: Մենք դեռ փետրվարին տեսնում էինք գիւղացիներ կոյտեր, այլադարձված և մանրացրած գիւղացիներ, տեսնում էինք արհես-տան տեղ: Բայց մենք աշխատում էինք: Աշ-խատում էինք այն պատճառով, որ դեռ հա-մողված էինք, թէ դա մի դէպք էր, թէ կա-րելի է դրա առաջն առնել: Մենք առաջնոր-դում էինք դէպի աշխատանք տանակ հա-զար բանուորներ, հաւատացնելով նրանք թէ այս բանը չի կրկնվի: Բանուորները հաւատա-ցին մեզ և գնացին մեզ հետ: Հանգրեւութե-թիւն տրեց, թէ, ճիշտն ասած, մի վատ հանգրեւութիւն: Մայիսին բանուոր մահմեդա-կանների գործադուլն էլ տեսանք: Գնեցիք բա-նահաւաքաւոր թոյլ տուէք նրանց ժողով կազմել, իսկ այն ունեւտ դէպքով հարկաւորեցին բանուորներին՝ գո-ծի դուրս գալ: Սպանեցին մի ինժեներ էլ: Մենք էլի աշխատելու էինք գնում: Սպանեցին դարձաւ մի ինժեներ: Մենք հաւաքվեցինք և... նորից վճռեցինք շա-րունակել աշխատանքը, թէ և գիտէինք, որ ոչ ոք մեզանցից ապահով չէ թէ սպանված չի լինի: Մենք, իսկ այն ինքնարկելով մեր կենքը, շարունակում էինք աշխատել: Հասան օգոստոս-տեան օրերը: Հինգ օր շարունակ մենք խելովում էին թանձր ծխի մէջ: Երկրորդ դարձաւ դժուար և բանուորները դուր չէին ասում. «Պորտ Ար-տուրից էլ վատ է»: Ես ոչ չունեմ պատմե-լու նոյն իսկ ամենափոքրիկ մասնիկը այն սարսփանքի, որ տեսնում էինք: Բայց դը-ժոխքը վերջացաւ: Մեր առջև բացվեց 10 վերստ տարածութեամբ մի հրապարակ, որի վրայով անցել էր ամեն ինչ ոչնչացնող մի փոթորիկ: Այն, ինչ որ տեսանք մենք, նկա-րագրել անհաւանք է: Տասնեակ հազարաւոր բանուորներ, առանց շապիկի, առանց օթեանի, առանց հացի: Մենք տեսնում էինք այլված գիւղացիներ, անշարժացած ապակեայ աշներով գիւղացիներ, դիակների կոյտեր երկաթի, ածու-խի վրանածներն տակ: Ես այն ժամանակ, հաւաքվելով միասին, մենք պատասխանեցինք, այլ ևս աշխատել անկարելի է: Եւ անկարելի է ոչ թէ այն պատճառով, որ մենք երկրորդ էինք կրում մեր կաշուի համար: Այլ այն պատճառով, որ մենք իրաւունք չունենք տա-նել հարկաւոր կենքերը դէպի կորուստ: Դուք կասէք թէ մենք այս արիւն ենք սուր դէպքերի ազդեցութեան տակ: Ոչ, ոչ և ոչ: Դրանից յետոյ էլ սպանում էին և ստեղծվեց մի այնպիսի դրութիւն, որ մի յայտնի ազ-գութեան մարդիկ կամ տրպով նրանց նմա-նները սպանվում էին: Սա հնարված բան չէ: Ինքը գնեցիք Սվեյտով ասում էր յայտնի ազգութեան մարդկանց. «Դուք այստեղ մի գաք»: Այսպէս ասվում էր արդէն սեպտեմբերի 14-ին և մինչև այսօր այն տեղ մի և նոյնն է: Եթէ դուք, ձեռք բարձր գերազանցութիւն և ամբողջ այս ժողովը կարող էք ներշնչել մեզ թէկուզ մի կաթիլ վստահութիւն թէ այդ դէպքերը այլ ևս չեն կրկնվի, մենք կերթանք աշխատելու, բայց ես այդ վստահութիւնը չունեմ»:

Իսրայիլ Հաշիվ աշխատում է փորքացնել նաւթարդիւնագործների կորուստները և են-թարքում է, որ մի քանի ինժեներների սպա-նութեան պատճառով հիմք չը կայ, որ մեա-ցածներն էլ չը գնան աշխատելու, յայտարա-րում է թէ տեխնիկական ընկերութիւնը վճռել է չը շարունակել աշխատանքները և այդ վճիռը: Հաշիվը առաջարկում է ուղարկել հետապի, որ ինժեներները սկսեն աշխատել:

Բագուի տեխնիկական ընկերութեան նա-խագահը յայտարարում է թէ պ. Նախովիլ քո-լորովին ուղիղ չէ նկարագրում իրողութիւնը: Տեխնիկական ընկերութեան վճիռը հաւանու-թիւն է դառն ֓ոխարքայի կողմից: Տեխնի-կանները յայտարարել են իրանց որոշման մէջ թէ դրութիւն ունեցող պայմաններում նրանք



Քութը-հայկական յարաբերութիւնների մա-  
տին հարկ ենք համարում յայտնուի, որ յարա-  
բերութիւնները քանի գնում ոչ թէ լարում-  
ն է մշտանում են, ինչպէս պ. լրատուն է շեշ-  
տել, այլ ի պատիւ երկու կողմերի, լաւ է ե-  
ղիքն է յոյս ունենք, որ այդպէս էլ կը շարու-  
նաւորուի:

Տնդական «Կազբեկ» թերթը ևս կարևոր  
համարեց հերքել այդ լուրը:  
Ի դրմաց լաղաղաբար կօմիտէի  
Ա. Յ. և Գ. Զ.

## ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

«Մշակի» ներկա, համարը բաղկացած է 11/2  
թերթից:

Անցեալ օրը տեղի ունեցաւ հայոց ծխա-  
կան դպրոցի ուսուցիչների ընդհանուր ժո-  
ղովի շարունակութիւնը: Այս անգամ ժո-  
ղովի գլխաւոր պարզմունքը եղաւ ընտրու-  
թիւնը: Ընտրվել է հիւրոց բաղկացած մը  
յաճձնաժողով, որը պէտք է մշակէ «Հայ  
ուսուցիչների միութեան» ծրագրերը և առա-  
ջարկէ նոյն ժողովի ընտրութեան: Ընտրու-  
թիւններէց յետոյ տեղի ունեցան վիճաբանու-  
թիւններ և խօսակցութիւններ դասալսի  
և ուրիշ ընթացիկ հարցերի մասին: Ժողովի  
նախագահի առաջարկով պատահուր ցախագան-  
ընտրվեց Արսէն աւագ-բան: Բազմաառուներն:  
Կանոնադրութեան նախագիծ մշակող յաճձնա-  
ժողովի անդամներ ընտրվեցին հետեւեալ 7  
անձերը: Արսէն Բան: Բազմաառուներ, պ. Եր.  
Ալալայեան, օրերով Փուղուրեան, պ. պ. Թա-  
ւաբլովեան, Լ. Զգաւորեան, Կ. Ղարաբա-  
ղեան, և մի ուրիշ անձ: Ընտրվեցին և է-  
հոցի անձնափխաւորողներ: Ընտրվածները  
այս ցտցաւր բաւական պարզ սպասցոյց է-  
որ այդ ճոտաւելլական ժողովւոյ մասնակցող  
ներ յետագայութիւնը բաւական խոշո-  
շխաւոսկան ձգտումներէ մէր անձեր են.,  
որիշ Կլլպ անկաւելի է բսւտարել սոյդար-  
նստաի ընտրութիւն...

Այցեակ օրը, հիւանդներէ 1-էն, Մեծիկ  
առնէ էր: Սոյ առնէ աւել տարէ գրաւուս  
ահադէն բազմութիւն: Բայց այս տարին նը  
ման չէր ահաբու տարիներէն. Քիչիւր  
Մեծիկ զնաքող բոլոր զնաքելիւ Կիսից ա  
սելի դատարի էին: Ստաւափահար եղած հա  
մարի Կիսիկէն հիւսար Կիսի սկսել նոյն իս  
կո արեւած ահաբուս ահա նախէնէր/ց:

Հոկտեմբերի 1-ին, քաղաքագլխի պաշտոնակատար Իլիան Չլբէկզովի նախագահությամբ կայացաւ Դոմայի ձայնավորները խորհրդակցութիւն, որին մասնակցում էին թէ՛ հրաժարական տուած ձայնավորները և թէ՛ նրանք, որոնք չէին համաձայնվել հրաժարվել ձայնավորութիւնից: Խորհրդակցութիւնն առարկան էր ժամանակաւոր գեներալ-նահանգապետի առաջարկութիւնը՝ ներկայացնել երեք օրվայ ընթացքում հրաժարական տուած ձայնավորներին տնտեսական ցուցակը: Վիճաքանքութիւնը տեւեց երեք ժամ: Նախկին ձայնավորներին տված հնարավոր չէին գտնուել ալիքը ներքին իրանց հրաժարականը և շարունակել աշխատութիւնը ներկայ պայմաններում, ուսանք կարծում էին, որ ձայնավորները ոչ միայն չէր պէտք է վերագտնան Դոմայ միջնի իր նրանց դրած հաւաքական պահանջներին, դոհանումն չէր տրվել, բայց նրան իսկ ոչ վարչութիւնը և ոչ էլ կատարողական յանձն ժողովները չէր պէտք պաշտօնավարել... հարկաւոր է թողնել աշխատանքութիւնը առանց ջրի, լոյսի, հացի, որպէս զի բոլորը զգալի լինի: Ձայնավոր Գլխարկանցը ձայնավորներին հրաժարական հաժարում է ինքնասպանութիւն և առաջարկում է վերագտնաւ աշխատութիւններին՝ ոչ մի պահանջ չանելով: Ա. Բաբանը առաջարկում է ազգարկել Փոխարքային պատգամաւորութիւն և մանրամասն զեկուցագրով բացատրել ձայնավորներին յայտնի որոշումը: Ի վերջ խորհրդակցութիւնը գաղտնիք բուժարկութեան մերժելով Ա. Բաբանի առաջարկութիւնը ընդունեց իշխան Գ. Թումանեանի առաջարկութիւնը՝ միջնորդել շուտով նոր ընտրութիւններ նշանակելու և ժամանակաւորապէս մինչև նոր Դոմայի կազմութիւնը, չէր ժամային ձայնավորներին կոչումից:

[illegible]

գերը, գիտութիւններէ ակադեմիայի մանրա-  
 լիւմնի զեկտրագոյնի այդ մասին չարժանացաւ  
 հաճախութեան բարձր շրջաններում, իսկ ներ-  
 քին գործերի միջխաղութիւնը հակառակից  
 արագ և անմիջական կերպով վերացնել եղած  
 արգելքներն այդ լեզուի վրայից: Ներխառնում  
 կատարչական շրջանները համարուած են այդ  
 հարցի լուծումը վաղաժամ:

Երեւի մեր ընթերցողները յիշում են, որ Շուշում կար մի տխրահոգակն Ֆեօդորով, տեղական պատահեազրաւան կառավարիչը: Շատ է զրկւել զբաւմասին, շատ է պարզվել թէ նա ինչ կասկածելի դեր էր խաղում հայ-թուրքական յարաբերութիւններէ լարման գործում: Վերջ ալ էս պատշաճաւոր իշխանութիւնը բացի իր աջերբերէ տեսնաւ, արեց իր ականջներն ու լսեց հասարակութեան ձայնին: Ֆեօդորովն արձակված է իր պաշտօնից:

1800 թւին Վարշավայում մեռաւ մի ռմն  
էդուարդ Լոյօ, որը կտակեց իր մեծ քարա-  
շէն տունը և 20,000 ռուբլի առձեռն գումարը՝  
Վարշավայում կանանց համալսարան հիմնելու։  
Լոյօի ժառանգուհին վերջերս դատաւարն էր  
ղեմել, որ քանդէ այդ կտակը, բայց դատա-  
ւանը մերժեց նրա բողոքը։ Ուրեմն օրէնքն  
շեղուկում է սկզբունքով, որ կարելի է կա-  
նանց համալսարան բաց անել։

Գերակի, հոկտեմբերի 2-ին, առաւօտեան ժամը 10-ի սուտերը Թիֆլիսի Ալեքսանդրեան պարտէզի դիմացը 20-30 հոգուց բաղկացած զբաւահանները, գողերի և սրիկաների մի ջրուղի ու սփանչիլի խմբակ յանկարծակի յարձակում գործել փողոցով անցնող բոլոր մարդկանց վրայ։ Սկսեցին զոդահան տղամարդկանց ժամաքայցները, յաճախեցին զսպանել, զբաւահանները, իսկ կանանց սուտերից մատանինքը և անհնջներէջ օղբ անգամ սկսեցին հանել։ Ոստիկանութիւնը փախուած էր իր բացակայութիւնով։ 1-2 բաղկում այդ սրիկաներն իրանց թալանէն արին ու սկսեցին աշտուկով փախչել։ Հասարակութիւնը, որի շնորհ ուսմանը, Երևանի հրապարակէն արդէն հիւանդացի և այլ պատահարներէց արդէն հիւանդացի է, չէ կարողացած ստանալու միայն։ Երևանի իրարանցում, բոլորը կարծեցին, որ կրկին զիսկանքն են... Ու սկսվեց փախուտը։ Ամբողջ Սաղաթեանի բազարը, արմատային գծը բոլոր փողոցները, Միքայելեան կամուրջը և այլն՝ ներկայացնում էին փախչող մարդկանց կանանց ու երեխաների հեղիններ... Այդ ամենը հազիւ տեսնեց 5—10 րոպէ։ Երբ բոլորն էլ հանդարտվեցին և զարմացած իրար նայեցին, թէ ինչիւմ վախեցան, ինչիւմ սկսեցին փախչել։

Մեկ խնդրում են հրատարակել, որ Թիֆլիզի  
Հայոց Բարեգործական ընկերութեան վարչու-  
թիւնը շնորհակալութեամբ ստացաւ վերջին  
աղէտներէց ֆուսովաների օգտին տիկ. Մ. Գու-  
սիկեանից 5 ր., բժ. Ա. Աղաաբաբեանից 5  
տիկ. Ն. Նաւուլեանից 5 ր., Մ. Սարկ. Տէր Յա-  
րութիւնեանից 2 ր., օր. Մ. Գիւլնազարեանի  
և օր. Վ. Դահրամանեանից զանազան անձերի  
հաւաքած 24 ր., տիկ. Ս. Աբրահամեանից 1  
տոնախմբութեան առիթով 10 ր., պ. Կարապետ  
Նշանեանից 13 ր., պ. Բալաբէկ Աւետիսեանի  
1 ր. և պ. Գրիգոր Գրեգորեանից 2 ր.: Բաց  
դրանց մի ոմնից օր. Թայրեանի մի շնոց  
ստացված է մի կրօլ, որ ծախված է 16 բուրդով  
Շորեք ստացված են՝ տիկ. Կուսիկեանի  
12 կտոր, տիկ. Ն. Չարգարեանից 8 կտոր  
պ. Յովակ. Չաթալաբաշեանից 17 կտոր, տիկ.  
Շիբեանից 13 կտոր, տիկ. Ս. Աբրահամեանից  
30 կտոր, օր. Չարգարեանից 48 կտոր  
պ. Ստեփան Բլրեղեանից 41 կտոր, պ. Պետ-  
րոս Տոնապետեանից 34 կտոր, պ. Գ. Մելիք-  
Բաբախանեանից 9 կտոր, օր. Թայրեանից  
62 կտոր շոր և 5 պղնձ ամաններ, պ. Մ. Դա-  
զարեանից 3 ջնջիմ, տիկ. Ա. Մելիքեանից  
նից 7 կտոր նոր և կիսամաշ շորեր, բժ. Գ. Դ-  
նեանից 49 կտոր, պ. Ռ. Յովնանիսեանից  
14 կտոր, տիկ. Պայ. Շիկանեանից 20 կտոր

Նախխնանի աղէտի զոհերի օգտին աստ  
ցանք. 1) Բաթումից Գ. Ստեփաննանի ձեռ  
քով հաւաքած 11 բ., 2) Սաքառսովի հայ ըն  
տանի բնիկից Մարալ Նախվերդիանի և Շոքա  
կաթ Հովակիմեանի ձեռքով հաւաքած 38 բ.  
3) Դիլիջանից բնիկ տիկինների ձեռք  
ով հաւաքած տիկ. Մարիամ Տէր-Դանիէլեան  
հիւշացով 140 բ., 4) Խաբովից հացազործ Դիլ  
Նէսիտո Մելիքեանի ձեռքով հաւաքած 36 բուր  
5) Արասթումանից Դբ. Կրտիկեանի ձեռք

նայ բնակիչներին հաւաքած 39 բուր. 6) Հացի գիւղից (Շուշու գւառ.) Թ. Յովսէփսիանին ձեռնարկ հաւաքած 13 բ. 10 կ., 7) Պերովսկից Բեգլով Սարգսեանին ձեռնորդ հաւաքած 197 բուր. 8) Զէթիհանքով գիւղի բնակիչներինց Գր. Բաշ. ԵՏը-Գրիգորեանին ձեռնորդ հաւաքած 5 բ. 10 կ., 9) Շուշուց Գր. ԵՏը-Միթայէլեանին միջոցով 44 բ. 64 կ., 10) Համամիլ կոյս ր. աշտարակիցի Արշակ Մազարեանին ձեռնորդ հաւաքած 6 բ. 50 կ. 11) Բագուից (Սև քաղ.) վախճանված Ս. Արսամեանի Թաղան օրը նրա յիշատակին Ս. Արգոյի պարոններին Դևոնդ բաշ. ԵՏը-Ասատուբեանին ձեռնորդ հաւաքած 50 բուրդի:

Շուրշուս քնասոված հայ ընտանիքները օգտուի ստացանք՝ 1) Ղլարովազի հասարակութիւնից հաւաքած Մ. Մարտիրոսեանի և Ն. Բաղդասարեանի ձեռքով 275 Բ. 66 Կ., 2) Կրանսովօղսկից Յ. Նարինեանի ձեռքով հաւաքած 60 րուբ., 3) Պառլէշտից Ի. Գաղիեանցից 10 Բ., 4) Ա. Կիրթիովայից 1 Բ., 5) Աստրախանից Սահախի Յարութ. Յարութիւնեանից 100 Բ., 6) Իովայսկի և Նարցիզկի Մ. Կայար. և Տազանբօզ քաղաքից հաւաքած Օհան. Օհանեանի ձեռքով 93 րուբ., 7) Կիսլովօղսկից Հաճարեան Ռեզիշնեանի ձեռքով հաւաքած 34 Բ. 30 Կ., 8) Թ. Ն. Շուրայ տիկ. Մարիամ Յովակիմեանից Սատաղի փոխարէն 3 րուբ., 9) Կ. Նազարեանից և Ոսկ. Մաղճանեանից 10 րուբլի, 10) Ա. Նոնգուսեանից (Րօստով) 36 րուբ., 11) Տէրմեիցի, 2աք. Մէլիք-Բարամեանից 43 Բ., 12) Ղազաչուկ Կայար. Սիբուս հայերից զինուոր Ահարոն Յովհաննիսեանի ձեռքով հաւաքած 20 րուբլի, 13) Մի օրն (Ախալցխա) 1 Բ. 50 Կօպ., 14) 2աքար Մէլիք-Ազարեանից (Բազու) 25 Բ., 15) Նիկոլսեանց Նիքիմ Շահնազարեանի ձեռքով հաւաքած 132 րուբ., 16) Գանձակի Ոսկանապատ գիւղի Դպրոցի ուսուցիչ Նիկ. Գրիգորեանից 5 րուբ., 17) Ա. Կերակոսեանից և Ա. Բալայեանից 40 րուբ., 18) Նվպատօրիայից Գ. Քուշնարեանի ինչոցով Սի գրականական երեկոյթից ցուցած 123 Բ. 80 Կ.:

Բազում աղետից փրկված հայ ընտանիքների օգտին 1) Պատվելաի գեղից Իսրայել և Աննա Գաղիկանցի 10 բ. և «Աննա Եօրջիլովա»-ից 1 բ. 2) Կ. Նազարեանից (Ավրուսի և Կ.) 10 բույր:

Կառավարիչ Սէնատը, աչքի առաջ ունենալով, որ գոյութիւնն ունեցող օրէնքի համաձայն զեմատլային հաստատութիւններէ անգամ ընտրվում են որոշ կալուած, կայք, գործարան ունեցող կամ դրանց համապատասխան տուրք վճարող անձեր,—վճուց, որ եթէ զեմատլովարչութեան որ և է անդամ կորցնում է իր կարողութիւնը—չէ կարող մնալ իր այդ պաշտօնում, որովհետեւ նա զրկվում է իր ընտրութեան հոգաւորից անգամ:

Շարաթի, հոկտեմբերի 1 ին, Հաւաքար  
 Ժողովրդական Թատրոնում, սիրողների մ  
 խումբ՝ մասնակցութեամբ դերասանուհի տ  
 Ննիկեանի, խաղաց Սունդուկեանի «Խաթա  
 բալա», Դերասան Դուշեան և դերասանուհ  
 ա. Ննիկեան իբրանց փորձած խաղով  
 նպաստաւոր տպաւորութիւն առաջ բերեց  
 Միւս դերակատարներն էլ իրանց ոյժերի չափ  
 պահպանում էին ընդհանուր անասնաբլբ: Ներ  
 ի խայացումը գրաւել էր հաւաքաբայրիների մե  
 ղ բազմութիւն:

«Kurf. Warsz.» լրագրի անիւլի, այս հոկտեմբեր ամսին Պետերբուրգում գումարվելով, է հրապարակախօսանքի հասագումար, որը ճննութեան առարկան պէտք է լինի այն հարցը, թէ ինչ շէրք պէտք է բռնէ մասովը գէլ, պի Պետական Դուսման:

Սօսկվախ գործարանատեղերը, առևտրա-  
կանները և արդիւնաբերողները մի խմբակա-  
խաղիւր են առել բարձր իշխանութեան և պա-  
հանջուս են պետական դասնախանիք վերե-  
դարձնել իրանց հասած կրօնականները «Պա-  
տօմակնիխ» Եպիսկոպոսի ժամանակ: Այս  
պահանջին իբր հիմը դրված է այն, որ ապա-  
հովագրական ընկերութիւնները, յինվելով  
ընթացիկ հաստատված կանօնադրութեան վրա, չի-  
նուզով առաջ պահանջագրութիւնների գոստ-  
ծողիտես հասարակական ու պետական շա-  
տկմների պատճառով եղած փութաների համա-  
նըանք իբանց պատասխանատու չեն ճանաչու-  
«Ноб.» լրագրող լսել է, որ այդ հարցը բննել  
համարակազմվել է մի ցատտով յանձնաժողով կո-  
մ. Մ. Սօսկուս նախագահութեամբ:

ԵՎԱՏՅՈՒՆԻ ՄԵԴԱՐԻՑ Ժեզ դրոււմ են. Վերազին-  
սեպատմբերի 18-ին, տեղեյո հայոց եկեղեցոյ  
պատարագից յետոյ աւագ թանանայ ճարոյժ  
խօսեց, նրա թ վերցնելով Անդրովկասի ներկայ  
աղէտալի դժպեթից վերջում խնդրեց, որ տե-  
ղիս հայ կառայքը յաճն առնեն հաւաքելու  
հին շրջեր և զանազան իրեր, որոնք իրանց  
համար անպէտք են: Մտկայի այստեղի օրերդ-  
ները և տակիկները մինչև օրս էլ անտարբեր  
են մնացել, և շատ զարմանալի էլ չէ, քանի որ  
այստեղի հայ տակիկները և օրերդները ան-  
պատուարբեր են համարոււմ իրանց համար դռնէ  
դռուն ընկնել և զորոյ հաւաքել:

ԱՐՏԱՒԷԻՆ, ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԻՑ

«Թ. յ յ զի» սեպտեմբերի 9 ի համարում կար-  
դում ենք.

Այժմ արդէն աւանդական է դառել այն դերուրթիւնը, որով սուլթան Արդիւ-Համիդը զոհ է լինում իր չափազանց երկիրդին և կասկածոտութեան: Իր հաւատարմութեան և հին ծառաները մէկը միւսի ետևից արձակվում են պաշտօնից Ստամբուլի փրանց ծածուկ թշնամիները մի պարզ մատնութեան շնորհիւ: Այսպիսի մի դէպքի արդիւնքն է Բրիւսէլի դեսպանի պաշտօնակատար Միհրան էֆենդիի արձակումը: Միհրան էֆենդին երկար տարիներէն ի վեր եւրոպական դիպլոմատական քննչանքներէ ծնծ յարգանք էր վայելում: Անշուշտ նրա հայ լինելն է պատճառ, որ նա ճիշդ այս միջոցին սուլթանի թշնամութեան առարկայ եղաւ: Ներան ստիպողաբար կանչուած են Կ. Պօլիս, որ Բարձրագոյնքն յովոքական մի ձև է: Դրանից ընդ առաջ Պարիզի թիւրքաց դեսպան Միւրինի փաշան գնացել էր Բրիւսէլ, ուր նա նոյնպէս դեսպան պիտի չ'շնամկվէր, եթէ Բելգիայի թագաւորը իր հաւանութիւնը չը զանար: Դեռ հազիւ մի քանի ամիս առաջ սուլթանը Մէջլիսիէն Մեծ ժապաւէնն էր շնորհել Միհրան էֆենդիին իբրև պարճատրութեան այն ընտիր ծառայութեան համար, որ նա մատուցել էր Թիւրքիային Լիէժի ցուցահանդէսում թրքական բաժինը լաւ կերպով կազմակերպելով: Շատ անհաճոյ բան է տեսնել թիւ սուլթանը ինչպէս անվայել կերպով հեռացնում է ծառայութիւնից իր ամենավստահնիք և հաւատարմի պաշտօնեաներին, որպիսին են ընդ մէկն է Միհրան էֆենդին:

Անգլիական գաւառական մամուլը նորոյ պէս  
մեծ հետաքրքրութեամբ հետեւում է Կովկասյ  
դէպքերին: Այդ մամուլի մէջ առաջնակար  
տեղ է գրաւում Մանչէսթըրի «The Manchester  
Guardian» մեծ թերթը: Սրա սեպտեմբերի  
18-ի համարում գտնուած ենք մի ընդարձակ  
թղթակցութիւն Բագուի սեփական «առա  
թղթակցիցից»: Այս առիթով նորի համարում մ  
առաջնորդող էլ է ապփած: Թէ թղթակցու  
թիւնը և թէ առաջնորդողը ընդհանրապէս  
տեղեկութիւններ են հաղորդում և նպաստաւոր  
են հայերին: Թղթակցիցը ի միջի այլոց պատ  
մում է թէ կոտորածից 15 օր առաջ յայտա  
բարութիւններ էին տարածվում Թուրքի  
մէջ, որոնց մէջ խորհուրդ էր արվում կոտորե  
հայերին: Այդպիսի մէ յայտարարութիւն տե  
սել է ինքը, թղթակցիցը՝ Նա լսել է ի մէջ  
այլոց, թէ ինչպէս Թուրքիցը խօսելիս են եղ  
իրանց մէջ—«հոգը մերն է, մենք պէտք  
ջնջնք հայերին և վերջանքի տեղ պարտէ  
տնկննք»: Նա պատմում է մանրամասն և իր  
ականատես, Թուրքերի կատարած սպանու  
թիւնները և աւաքատութիւնները Բալխանի  
շրջանում, որոնք մեր ընթերցողները համա  
նորութիւն չեն: Իսկ առաջնորդող յօդուածու  
խմբագրութիւնը խիստ կերպով մեղադրել  
ուսաց կառավարութեան նախկին ըմբիւ  
գրում է. «1903-ին ուսուցման քաղաքական  
նուիրութեան հետեւանքով գրաւեցին հայոց եկ  
ղեցական կառուածները, որ մի պաշտօնակ  
արժանաշիշատակ հարուած էր: Սրա դ  
խիստ բողոքներ արձակեցին հայերը: Ա  
բողոքները վրա նոր ճնշումներ ի գործ դ  
վեցին:—Այս միջոցին՝ կովկասեան ցեղեր  
նկատմամբ ուսուական քաղաքականութիւն  
միփոքր փոխվեց՝ Բիւրօլրատիան սկըզբ  
վրացիները հետ էր խաղում և սրանց զրգ  
ուած էր հայերի դէմ: Բայց երբ մի ընդհ  
նուր հակա-ուսական զբացմունք հաշտեց  
այդ երկու ցեղերը, այն ժամանակ բիւրօլր  
տիական կառավարութիւնը աւելի և աւե  
հակվեց մահմեդական Թուրքերի կողմ  
Բագուի օրն, որի մասին կառավարութիւն



